

ข้อสอบข้อเขียนพระอภิธรรม ภาคเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๕๖
อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ชั้น จุฬอาภิธรรมิกะตรี

สอบวันเสาร์ที่ ๑๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๖

วิชา : จิต เจตสิก รูป นิพพาน

๑๐ ข้อ รวม ๑๐๐ คะแนน

เวลา ๔ ชม.

๑. ก. จงแสดงคำประณามและปฏิญญาทั้งบาลี และคำแปล
ข. สัทธรรมมีกี่อย่าง คืออะไรบ้าง ให้แสดงความหมายด้วย?
๒. ก. จงแสดงธรรมชาติของ จิต เจตสิก รูป นิพพาน ไม่ต้องอธิบาย ?
ข. จงแสดงวจันตยะของ จิต และ รูป อย่างละหนึ่งตัวอย่าง ?
๓. จงแสดงบาลีและคำแปลในจิตดังต่อไปนี้
ก. โภกมุลจิตดวงที่ ๑ กับดวงที่ ๓ ข. อเหตุกกิริยาจิต ๓
ค. มหาวิปากจิตดวงที่ ๒ กับดวงที่ ๗ ง. ปฐมมานจิต ๓
๔. ให้จำแนกจิต ๑๒๑ ดวง มาโดยชาติเภทนัย และเวทนาเภทนัย ? มาโดยละเอียด
๕. ก. จงแปลคาถาลักษณะ ๔ ประการของเจตสิก ดังต่อไปนี้
เอกุปาทนิโรธา จ เอกาลมพณวดฤกา
เจโตยุตตา ทวิปัญญาส ธมมา เจตสิกา มตา
ข. จงแสดงธรรมชาติของเจตสิกดังต่อไปนี้ ผัสสเจตสิก วิริยเจตสิก โมหเจตสิก โลภเจตสิก
โทสเจตสิก สัทธาเจตสิก สัมมาวาจาเจตสิก ปัญญาเจตสิก
๖. ก. ให้แสดงสัมปโยคณัย ในเจตสิกดังต่อไปนี้ ว่าประกอบได้ในจิตเท่าไร คืออะไรบ้าง
วิตก อธิโมกข์ สัมมาอาชีวะ มุทิตา ปัญญา
ข. อกุศลเจตสิก ๑๔ มีสัมปโยคณัยกี่นัย คืออะไรบ้าง ?
๗. จงแสดงสังคหณัย ในจิตดังต่อไปนี้
ก. โภกมุลจิตดวงที่ ๒ และดวงที่ ๘ ข. โทสมุลจิตดวงที่ ๒ ค. โหมมุลจิตดวงที่ ๑
ง. มหาวิปากจิตดวงที่ ๒ จ. ปฐมมานจิต ๓ ฉ. ปฐมมานจิต ๘
๘. ก. จงแสดงคาถารูปปรมัตถพร้อมคำแปล ?
ข. รูป ๒๘ นั้นเมื่อจัดเป็นประเภทใหญ่แล้วมีเท่าใด? คืออะไรบ้าง? และเมื่อจัดเป็นประเภทเล็กมีเท่าใด ?
คืออะไรบ้าง ?
๙. ก. ให้แสดงความหมายและจำนวนของสมุฏฐานของรูปว่ามีจำนวนเท่าไร คืออะไรบ้าง ? ดังนี้
เอกสมุฏฐานิกรูป ทวิสมุฏฐานิกรูป ตติสมุฏฐานิกรูป จตุสมุฏฐานิกรูป นกฺโขจิสสมุฏฐานิกรูป
ข. ให้แปลคาถาดังต่อไปนี้ อญฺฐวีสติ กาเมสุ โหนติ เตวีส รูปิสุ
สตตฺรเสวสยญฺนิ อรูปे นตฺถิ กิญฺจิปิ ฯ
๑๐. ก. ให้แสดงความแตกต่างกันระหว่างสุอุปาทิเสสนิพพาน และอนุอุปาทิเสสนิพพาน และจงจำแนกนิพพานทั้ง ๒ อย่างนี้
โดยบุคคล
ข. คำว่า “อุปาทิ” ที่มีในบทว่า สุอุปาทิเสสนิพพานนั้น องค์ธรรมได้แก่อะไร จัดเป็นชั้นใดได้เท่าไร ?

ฝ่ายวางแผนและวิชาการ อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ข้อสอบสัมภาษณ์พระอภิธรรม ภาคเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๕๖
อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ชั้น จุฬอาภิธรรมิกะตรี

สอบวันอาทิตย์ที่ ๑๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๖

วิชา : จิต เจตสิก รูป นิพพาน

๕ ข้อ

๒๕ คะแนน

เวลา ๑๕ นาที

๑. ก. เมื่อว่าโดยสรุปแล้วธรรมชาติของจิตนั้นมีอยู่ที่ประการ คืออะไรบ้าง?
ข. จิตมีกี่ประเภท คืออะไรบ้าง ยกบาลีขึ้นแสดงด้วย ?

ตอบ ก. มีอยู่ ๓ ประการคือ

๑. มีการรับอารมณ์อยู่เสมอ

๒. เป็นเหตุให้เจตสิกทั้งหลายรู้อารมณ์ได้คล้ายๆกับผู้นำ

๓. ทำให้สิ่งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิตวิจิตรพิสดาร

ข. จิตมี ๔ ประเภท คือ กามาวจรจิต รูปาวจรจิต อรูปาวจรจิต โลกุตตรจิต

ดังมีบาลีแสดงว่า ตตถ จิตฺตํ ตาว จตฺตพฺพิธํ โหติ กามาวจรํ รูปาวจรํ อรูปาวจรํ โลกุตตรณเจติ

๒. คำว่า “สหคต” มีกี่อย่างคืออะไรบ้าง จงแปลด้วย ?

ตอบ คำว่า “สหคต” มี ๕ อย่างคือ

๑. โสมนัสสหคต จิตที่เกิดพร้อมด้วยโสมนัสเวทนา คือ ความดีใจ

๒. อุpekขาสหคต จิตที่เกิดพร้อมด้วยอุpekขาเวทนา คือ ความเฉย ๆ

๓. โทมนัสสหคต จิตที่เกิดพร้อมด้วยโทมนัสเวทนา คือ ความเสียใจ

๔. ทุกขสหคต จิตที่เกิดพร้อมด้วยทุกขเวทนา คือ ความทุกข์กาย

๕. สุขสหคต จิตที่เกิดพร้อมด้วยสุขเวทนา คือ ความสุขกาย

๓. ก. ในโทสมูลจิตดวงที่ ๒ มีเจตสิกประกอบ ๒๒ ดวงนั้น เป็นอนิยตโยคีเจตสิกเท่าไร เป็นนิยตโยคีเจตสิกเท่าไร คืออะไรบ้าง

ข. เจตสิกที่ประกอบกับโลกียจิตได้ทั้งหมดนั้น มีจำนวนเท่าไร คืออะไรบ้าง ?

ตอบ ก. เป็นอนิยตโยคีเจตสิก ๕ ดวงคือ อิสสา มัจฉริยะ กุกกุจจะ ถีนะ มিতระ เป็นนิยตโยคีเจตสิก ๑๗ ดวงคือ อัญญสมานเจตสิก ๑๒ (เวณปัตติ), โมจตุก ๔ โทสเจตสิก ๑

ข. มีจำนวน ๗ ดวงคือ สัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗

๔. รูปมีจำนวนเท่าไร คืออะไรบ้าง ให้ออกชื่อของรูปเหล่านั้นมาตามลำดับ ฯ

ตอบ รูปมีจำนวน ๒๘ คือ

ปฐวี อาโป เตโช วาโย จักขุปสาธา สโตปสาธา ฆานปสาธา ชิวหาปสาธา กายปสาธา รูปารมณํ สัททารมณํ คันธารมณํ รสธารมณํ โผฏฐัพพารมณํ อิตถิภาวะํ ปุริสภาวะํ หทยะ ชีวีตะ อาหาระ ปริจเฉทะ กายวิญญูติ วจิวญญูติ ลหุตา มหุตา กัมมัณญญตา อุปจยะ สันตติ ชรตา อนิจจตา

๕. ให้แปลบทดังต่อไปนี้โดยสังเขป ปทํ อจฺจุตํ อจฺจนฺตํ อสฺสขตํ อนฺตฺตรํ

ตอบ แปลบทดังต่อไปนี้ คือ

ปทํ แปลว่า ส่วนหนึ่ง

อจฺจุตํ แปลว่า ธรรมที่ไม่ตาย

อจฺจนฺตํ แปลว่า ธรรมที่ก้าวล่วงขั้น ๕ ที่เป็นอดีตและอนาคต

อสฺสขตํ แปลว่า ธรรมที่ไม่ได้ถูกปรุงแต่ง ด้วยปัจจัย ๔ อย่างใดอย่างหนึ่ง

อนฺตฺตรํ แปลว่า เป็นธรรมที่ประเสริฐ

ฝ่ายวางแผนและวิชาการ อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เฉลยข้อสอบข้อเขียนพระอภิธรรม ภาคเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๕๖

อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ชั้น จุฬอภิธรรมิกะตรี

สอบวันเสาร์ที่ ๑๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๖

วิชา : จิต เจตสิก รูป นิพพาน

๑๐ ข้อ รวม ๑๐๐ คะแนน

เวลา ๔ ชม.

๑. ก. จงแสดงคำประณามและปฎิญญาทั้งบาลี และคำแปล

ข. สัทธรรมมีกี่อย่าง คืออะไรบ้าง ให้แสดงความหมายด้วย?

ตอบ ก. แสดงคำประณามและปฎิญญา

สมมาสมพุทฺธมตฺถํ

สสพุทฺธมมคณฺตมํ

อภิวาทิย ภาสิสฺสํ

อภิมมตฺถสฺสคหํ

ข้าพระพุทธเจ้า (พระอนุรุธาจารย์) ขอนอบน้อมถวายอภิวันทนาการแด่พระพุทธองค์ผู้ตรัสรู้ญะยธรรมทั้งหลายเอง ไม่มีผู้เปรียบปาน พร้อมด้วยพระสัทธรรมและคณะพระอริยสงฆ์เจ้าทั้งหลาย ซึ่งเป็นผู้อุทมแล้ว จักแต่งคัมภีร์ที่มีนามว่า “อภิมมตฺถสฺสคห” ต่อไป

ข. สัทธรรมมี ๓ อย่างคือ

๑. ปริยัติสัทธรรม ได้แก่ พระบาลี และอรรถกถา

๒. ปฏิบัติสัทธรรม ได้แก่ การรักษาศีล การถืออุตุงค์ การเจริญสมถกรรมฐาน และวิปัสสนากรรมฐาน

๓. ปฏิเวธสัทธรรม ได้แก่ มรรค ผล นิพพาน ฌาน อภิญญา

๒. ก. จงแสดงธรรมชาติของ จิต เจตสิก รูป นิพพาน ไม่ต้องอธิบาย ?

ข. จงแสดงวจนัตถะของ จิต และ รูป อย่างละหนึ่งตัวอย่าง ?

ตอบ ก. จิต เป็นธรรมชาติที่รู้อารมณ์ (อารมณ์วิชานนลกฺขณํ)

เจตสิก เป็นธรรมชาติอาศัยจิตเกิด (จิตฺตนิสฺสิตลกฺขณํ)

รูป เป็นธรรมที่มีการผ่นแปรเปลี่ยนแปลงสลายไป(รูปปนลกฺขณํ)

นิพพาน เป็นธรรมชาติที่สงบจากรูปนามขันธ ๕ (สนฺตลกฺขณํ)

ข. วจนัตถะของจิต อารมณํ จินฺเตตฺติ = จิตตํ ธรรมชาติใด ย่อมรู้อารมณ์ คือได้รับอารมณ์อยู่เสมอ ฉะนั้น ธรรมชาตินั้นชื่อว่า จิต

วจนัตถะของคำว่ารูป สัตฺตุนหาทวิโรธิปฺจฺเจยฺหิ รูปปฺตีติ = รูปํ

ธรรมชาติใด ย่อมผ่นแปรเปลี่ยนแปลงสลายไปเพราะวิโรธิปฺจฺเจยฺหิมีความเย็น ร้อน เป็นต้น ฉะนั้น

ธรรมชาตินั้นชื่อว่า รูป

๓. จงแสดงบาลีและคำแปลในจิตตังต่อไปนี้

ก. โลกมุลจิตตวฺงที่ ๑ กับดวงที่ ๓

ข. อเหตุกกริยาจิต ๓

ค. มหาวิปากจิตตวฺงที่ ๒ กับดวงที่ ๗

ง. ปฐมฌานจิต ๓

ตอบ แสดงบาลีคำแปลในจิตตังต่อไปนี้

ก. โลกมุลจิตตวฺงที่ ๑ โสมนสฺสสทคฺตํ ทิฏฺฐิตฺตสมฺปยุตฺตํ อสงฺขาริกํ จิตฺตํที่เกิดขึ้นโดยไม่มีการชักชวน พร้อมด้วย ความดีใจ ประกอบด้วยความเห็นผิด

โลกมุลจิตตวฺงที่ ๓ โสมนสฺสสทคฺตํ ทิฏฺฐิตฺตวิปยุตฺตํ อสงฺขาริกํ จิตฺตํที่เกิดขึ้นโดยไม่มีการชักชวน พร้อมด้วย ความดีใจ ไม่ประกอบด้วยความเห็นผิด

ข. อเหตุกกริยาจิต ๓ ดวงคือ

๑. อุปเพกขาสหคตัม ปญจทวาราวชชนจิตตัม จิตฺที่พิจารณาอารมณ์ทางปัญจทวารที่ดีและไม่ดี เกิดขึ้นพร้อมด้วยความเฉย ๆ

๒. อุปเพกขาสหคตัม มโนทวาราวชชนจิตตัม จิตฺที่พิจารณาอารมณ์ทางมโนทวารที่ดีและไม่ดี เกิดขึ้นพร้อมด้วยความเฉย ๆ

๓. โสมนัสสสหคตัม หสิตุปฺปาทจิตตัม จิตฺที่ทำให้เกิดการยิ้มของพระอรหันต์ เกิดขึ้นพร้อมด้วยความดีใจ

ค. มหาวิปากจิตตวํที่ ๒ โสมนัสสสหคตัม ญาณสมฺปยุตฺตํ สสงฺขาริกํ จิตฺที่เกิดขึ้นโดยมีการชักชวน พร้อมด้วยความดีใจ ประกอบด้วยปัญญา

มหาวิปากจิตตวํที่ ๗ อุปเพกขาสหคตัม ญาณวิปฺปยุตฺตํ อสงฺขาริกํ จิตฺที่เกิดขึ้นโดยไม่มีการชักชวนพร้อมด้วยความเฉย ๆ ไม่ประกอบด้วยปัญญา

ง. ปฐมฌานจิต ๓ วิตกฺกวิจาร์ปิติสฺสุขเอกคฺคตาสหิตํ ปฐมฌาน กุสลจิตตัม วิปากจิตตัม กรียจิตตัม ปฐมฌานกุสลจิต ๑ วิปากจิต ๑ กรียจิต ๑ ที่เกิดพร้อมด้วยองค์ฌาน ๕ คือ วิตก วิจาร์ ปิตี สุข เอกคฺคตา

๔. ให้จำแนกจิต ๑๒๑ ดวง มาโดยชาติเภทนัย และเวทนาเภทนัย ? มาโดยละเอียด

ตอบ จำแนกจิต ๑๒๑ โดยชาติเภทนัย มี ๔ ชาติ คือ

๑. อกุศลชาติมี ๑๒ ดวงคือ โลกมุฏจิต ๘ โทสมุฏจิต ๒ โมหมุฏจิต ๒

๒. กุศลชาติมี ๓๗ ดวงคือ มหากุศลจิต ๘ รูปาวจรกุศลจิต ๕ อรูปาวจรกุศลจิต ๔ มรรคจิต ๒๐

๓. วิปากชาติ มี ๕๒ ดวงคือ อกุศลวิปากจิต ๗ อเหตุกกุศลวิปากจิต ๘ มหาวิปากจิต ๘ รูปาวจรวิปากจิต ๕ อรูปาวจรวิปากจิต ๔ ผลจิต ๒๐

๔. กรียาชาติมี ๒๐ ดวงคือ อเหตุกกรียาจิต ๓ มหากรียาจิต ๘ รูปาวจรกรียาจิต ๕ อรูปาวจรกรียาจิต ๔ โดยเวทนาเภทนัย มี ๕ คือ

๑. สุขเวทนามี ๑ ดวงคือ สุขสหคตกายวิญญานจิต ๑

๒. ทุกขเวทนามี ๑ ดวงคือ ทุกขสหคตกายวิญญานจิต ๑

๓. โสมนัสเวทนามี ๖๒ ดวงคือ โลกมุฏโสมนัส ๔ โสมนัสสันตிரณจิต ๑ โสมนัสหสิตุปฺปาทจิต ๑ มหากุศลโสมนัส ๔ มหาวิปากโสมนัส ๔ มหากรียาโสมนัส ๔ ปฐมฌานจิต ๑๑ ทุตติยฌานจิต ๑๑ ตติยฌานจิต ๑๑ จตฺตตณฺณจิต ๑๑

๔. โทมนัสเวทนามี ๒ ดวงคือ โทสมุฏจิต ๒

๕. อุเบกขาเวทนามี ๕๕ ดวงคือ โลกมุฏอุเบกขา ๔ โมหมุฏจิต ๒ อเหตุกอุเบกขา ๑๔ มหากุศลอุเบกขา ๔ มหาวิปากอุเบกขา ๔ มหากรียาอุเบกขา ๔ ปัญจฌานจิต ๒๓

๕ ก. จงแปลคาถาลักษณะ ๔ ประการของเจตสิก ดังต่อไปนี้ ?

เอกุปฺปาทนิโรธา จ

เอกาลมพนวตฺตกา

เจโตยุตฺตา ทวิปญฺญาส

ธมฺมา เจตสิกฯ มตา

ข. จงแสดงธรรมชาติของเจตสิกดังต่อไปนี้

ผัสสเจตสิก วิริยเจตสิก โมหเจตสิก โลกเจตสิก

โทสเจตสิก สัทธาเจตสิก สัมมาวาจาเจตสิก ปัญญาเจตสิก

ตอบ ก. นักศึกษาทั้งหลาย ฟังทราบธรรมชาติของเจตสิก ซึ่งมีจำนวน ๕๒ ดวง ที่ประกอบกับจิต มีลักษณะดังนี้ คือ ๑.เกิดพร้อมกับจิต ๒.ดับพร้อมกับจิต ๓.มีอารมณ์เดียวกันกับจิต ๔.มีที่อาศัยเกิดอย่างเดียวกันกับจิต

ข. ผัสสเจตสิก ธรรมชาติที่กระทบอารมณ์

วิริยเจตสิก ธรรมชาติที่มีความพยายามในอารมณ์

โมหเจตสิก ธรรมชาติที่บังสภาพตามความเป็นจริงของอารมณ์ไว้ คือ หลง

โลกเจตสิก ธรรมชาติที่มีความต้องการ และตั้งใจในกามคุณอารมณ์

โทสเจตสิก ธรรมชาติที่ประทุษร้ายในอารมณ์

ศรัทธาเจตสิก ธรรมชาติที่มีความเชื่อและเลื่อมใสในพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ตามความเป็นจริง เชื่อในกรรมและผลของกรรม

สัมมาวาจาเจตสิก การกล่าววาจาที่เว้นจากวจีหุจรีต ๔ ซึ่งไม่เกี่ยวกับการงานอันเป็นอาชีวะ
ปัญญาเจตสิก ธรรมชาติที่รู้สภาพธรรมโดยทั่วๆ ไป ตามความเป็นจริง

๖. ก. ให้แสดงสัมปโยคณัย ในเจตสิกดังต่อไปนี้ ว่าประกอบได้ในจิตเท่าไร คืออะไรบ้าง

วิตก อธิโมกข์ สัมมาอาชีวะ มุทิตา ปัญญา

ข. อกุศลเจตสิก ๑๔ มีสัมปโยคณัยกัณย คืออะไรบ้าง ?

ตอบ ก. วิตกเจตสิก ประกอบได้ในจิต ๕๕ ดวงคือ กามจิต ๔๔ (เว้นทวิปัญจวิญญาณจิต ๑๐) ปฐมมานจิต ๑๑
อธิโมกข์เจตสิก ประกอบได้ในจิต ๑๑๐ ดวง คือ กามจิต ๔๓ (เว้นทวิปัญจวิญญาณจิต ๑๐) วิจิกิจฉาสัมปยุตตจิต ๑) มหัคคตจิต ๒๗ โลกุตตรจิต ๔๐

สัมมาอาชีวะเจตสิก ประกอบได้ในจิต ๑๖ หรือ ๔๘ ดวง คือ มหากุศลจิต ๘ โลกุตตรจิต ๘ หรือ ๔๐

มุทิตาเจตสิก ประกอบได้ในจิต ๒๘ ดวง คือ มหากุศลจิต ๘ มหากริยาจิต ๘ รูปาวจรจิต ๑๒

(เว้นรูปาวจรปัญจมนานจิต ๓)

ปัญญาเจตสิก ประกอบได้ในจิต ๔๗ หรือ ๗๙ ดวง คือ มหัคคตจิต ๒๗ โลกุตตรจิต ๘ หรือ ๔๐

ข. อกุศลเจตสิก ๑๔ มีสัมปโยคณัย ๕ นัย คือ มหากุศลญาณสัมปยุตตจิต ๔ มหาวิบากญาณสัมปยุตตจิต ๔
มหากริยาญาณสัมปยุตตจิต ๔

โมหะเจตสิก โมหะ อหิริกะ อนัตตปปะ อุทธัจจะ ๔ ดวงที่ประกอบในอกุศลจิต ๑๒ ทั้งหมด นับเป็น ๑ นัย

โลภะ, ทิณฺณิ, มานะ ๓ ดวง ที่ประกอบในโลภมูลจิต ๘ ดวงเท่านั้น นับเป็น ๑ นัย

โทสะเจตสิก โทสะ อิสสา มัจฉริยะ กุกกุจจะ ๔ ดวง ที่ประกอบในโทสมูลจิต ๒ ดวงเท่านั้น นับเป็น ๑ นัย

ถีนะเจตสิก ถีนะ มิตทะ ๒ ดวงที่ประกอบในอกุศลสังขาริกจิต ๕ ดวงเท่านั้น นับเป็น ๑ นัย

วิจิกิจฉาเจตสิก ๑ ดวงที่ประกอบในวิจิกิจฉาสัมปยุตตจิต ๑ ดวงเท่านั้น นับเป็น ๑ นัย

๗. จงแสดงสังคหณัย ในจิตดังต่อไปนี้

ก. โภสมูลจิตดวงที่ ๒ และดวงที่ ๘

ข. โภสมูลจิตดวงที่ ๒

ค. โมหมูลจิตดวงที่ ๑

ง. มหาวิปากจิตดวงที่ ๒

จ. ปฐมมานจิต ๓

ฉ. ปฐมมานจิต ๘

ตอบ แสดงสังคหณัย ในจิตดังต่อไปนี้

ก. โภสมูลจิตดวงที่ ๒ มีเจตสิกประกอบได้ ๒๑ ดวงคือ อัญญสมานเจตสิก ๑๓ โภจตุกะ ๔ โลภะ ทิณฺณิ ถีนะ ๒

ดวงที่ ๘ มีเจตสิกประกอบได้ ๒๐ ดวงคือ อัญญสมานเจตสิก ๑๒ (เว้นปิติ) โภจตุกะ ๔ โลภะ มานะ ถีนะ ๒

ข. โภสมูลจิตดวงที่ ๒ มีเจตสิกประกอบได้ ๒๒ ดวงคือ อัญญสมานเจตสิก ๑๒ (เว้นปิติ) โภจตุกะ ๔ โภจตุกะ ๔ ถีนะ ๒

ค. โมหมูลจิตดวงที่ ๑ มีเจตสิกประกอบได้ ๑๕ ดวง คืออัญญสมานเจตสิก ๑๐ (เว้นอธิโมกข์, ปิติ, ฉันทะ) โภจตุกะ ๔ วิจิกิจฉา ๑

ง. มหาวิปากจิตดวงที่ ๒ มีเจตสิกประกอบได้ ๓๓ ดวงคือ อัญญสมานเจตสิก ๑๓ โสภณสาธารณเจตสิก ๑๙ ปัญญาเจตสิก ๑

จ. ปฐมมานจิต ๓ มีเจตสิกประกอบได้ ๓๕ ดวงคือ อัญญสมานเจตสิก ๑๓ โสภณเจตสิก ๒๒ (เว้นวิรตี๓)

ฉ. ปฐมมานจิต ๘ มีเจตสิกประกอบได้ ๓๖ ดวง คือ อัญญสมานเจตสิก ๑๓ โสภณเจตสิก ๒๓ (เว้นอัปปมัญญา ๒)

๘. ก. จงแสดงคาถารูปปรมัตถ์พร้อมคำแปล ?

ข. รูป ๒๘ นั้นเมื่อจัดเป็นประเภทใหญ่แล้วมีเท่าใด ? คืออะไรบ้าง? และเมื่อจัดเป็นประเภทเล็กมีเท่าใด ? คืออะไรบ้าง ?

ตอบ ก. แสดงคาถารูปปรมัตถ์พร้อมคำแปล ดังนี้

สมุทเทสา วิชาภา จ สมุฏฐานา กลาปโต
ปวตติกัมโต เจติ ปญจธา ตตถ สงคโห ฯ

การแสดงสงเคราะห์รูปในรูปปริเฉทนี้ พระอนุรุทธาจารย์แสดงเป็น ๕ นัย คือ

๑. รูปสมุทเทสนัย การแสดงรูปโดยสังเขป
๒. รูปวิชานัย การจำแนกรูปโดยพิสดาร
๓. รูปสมุฏฐานนัย การแสดงสมุฏฐานของรูป
๔. รูปกลาปนัย การแสดงรูปที่เกิดขึ้นเป็นหมวด ๆ
๕. รูปปวตติกมนัย การแสดงความเกิดขึ้นพร้อมด้วยความดับของรูปตามลำดับ

ข. รูป ๒๘ นั้น เมื่อจัดเป็นประเภทใหญ่แล้วมี ๒ คือ

๑. นิปผันนรูป ๑๘ ๒. อนิปผันนรูป ๑๐

และเมื่อจัดเป็นประเภทเล็กแล้วมี ๑๑ คือ

๑. มหาภูตรูป ๔	๒. ปสาทรูป ๕	๓. วิสยรูป ๗ หรือ ๔
๔. ภาวรูป ๒	๕. หทยรูป ๑	๖. ชีวิตรูป ๑
๗. อาหารรูป ๑	๘. ปริเฉทรูป ๑	๙. วิญญูติรูป ๒
๑๐. วิการรูป ๕ หรือ ๓	๑๑. ลักขณรูป ๔	

๙. ก. ให้แสดงความหมายและจำนวนของสมุฏฐานของรูปว่ามีจำนวนเท่าไร คืออะไรบ้าง ? ดังนี้

เอกสมุฏฐานิกรูป ทวิสมุฏฐานิกรูป ติสสมุฏฐานิกรูป จตุสมุฏฐานิกรูป นกฺโขจิสสมุฏฐานิกรูป

ข. ให้แปลคาถาดังต่อไปนี้

อญฺฐวีสติ กามสฺส โหนติ เตวีส รูปิสฺส
สตฺตรเสวสณฺญินํ อรูปเ นตถิ กิญฺจิปิ ฯ

ตอบ เอกสมุฏฐานิกรูป หมายถึง รูปที่เกิดจากสมุฏฐานอย่างเดียวนั้น มี ๑๑ ได้แก่ ปสาทรูป ๕ ภาวรูป ๒ หทยรูป ๑ ชีวิตรูป ๑ รวม ๙ รูปนี้เกิดจากกรรมเป็นสมุฏฐานอย่างเดียวนั้น วิญญูติรูป ๒ เกิดจากจิตเป็นสมุฏฐานอย่างเดียวนั้น

ทวิสมุฏฐานิกรูป หมายถึง รูปที่เกิดจากสมุฏฐานทั้ง ๒ ได้แก่ มี ๑ ได้แก่ สัททวารมณ ๑ เกิดจากจิต อุตฺตเป็นสมุฏฐาน

ติสสมุฏฐานิกรูป หมายถึง รูปที่เกิดจากสมุฏฐานทั้ง ๓ ได้แก่ มี ๓ ได้แก่ วิการรูป ๓ เกิดจากจิต อุตฺต อาหารเป็นสมุฏฐาน

จตุสมุฏฐานิกรูป หมายถึง รูปที่เกิดจากสมุฏฐานทั้ง ๔ ได้แก่ มี ๙ ได้แก่ อวินิพโยกรูป ๘ ปริเฉทรูป ๑ เกิดจากกรรม จิต อุตฺต อาหารเป็นสมุฏฐาน

นกฺโขจิสสมุฏฐานิกรูป หมายถึง รูปที่ไม่ได้เกิดจากสมุฏฐานอย่างใดอย่างหนึ่ง มี ๔ ได้แก่ ลักขณรูป ๔

ข. แปลคาถาดังต่อไปนี้

ในกามภุมิ ๑๑ รูปทั้ง ๒๘ ย่อมเกิดได้

ในรูปภุมิ ๑๕ (เว้นอสังขยสัตตภุมิ ๑) รูป ๒๓ (เว้นฆานะ ชิวหา กายะ ภาวรูป ๒) ย่อมเกิดได้

ในอสังขยสัตตภุมิ ๑ รูป ๑๗ (เว้นปสาทรูป ๕ สัททวารมณ ๑ ภาวรูป ๒ หทยรูป ๑ วิญญูติรูป ๒) ย่อมเกิดได้

ในอรุภุมิ ๔ ไม่มีรูปอย่างหนึ่งอย่างใดเกิดเลย

๑๐. ก. ให้แสดงความแตกต่างกันระหว่างสอุปาทิเสสนิพพาน และอนุปาติเสสนิพพาน และจงจำแนกนิพพานทั้ง ๒ อย่างนี้โดยบุคคล

ข. คำว่า “อุปาทิ” ที่มีในบทว่า สอุปาทิเสสนิพพานนั้น องค์ธรรมได้แก่อะไร จัดเป็นชั้นใดได้เท่าไร ?

ตอบ ก.แสดงความแตกต่างกันระหว่างสุปาติเสสนิพพาน และอนุปาติเสสนิพพาน ดังต่อไปนี้

สุปาติเสสนิพพาน หมายความว่า นิพพานที่เป็นไปกับขั้น ๕ คือ วิบากและกัมมชรูป ที่เหลือจากกิเลสทั้งหลาย ว่าโดยบุคคลได้แก่ นิพพานของพระอรหันต์ที่มีชีวิตอยู่

อนุปาติเสสนิพพาน หมายความว่า นิพพานที่ไม่มีขั้น ๕ คือ วิบากและกัมมชรูปเหลืออยู่ ว่าโดยบุคคลได้แก่ นิพพานของพระอรหันต์ที่ปรินิพพานแล้ว

ข. องค์ธรรมได้แก่ วิบาก และกัมมชรูป จัดเป็นขั้นได้ขั้น ๕

ฝ่ายวางแผนและวิชาการ อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย